

Miért írok történeteket?

Ahogy öregszem, mind korábban ébredek, és sétálni megyek, várom, hogy megvirradjon. Akkor kutatok a történeteim után is.

Az utcák ilyenkor még általában sivarak. A szélnek sincs kiért fújnia, de mégis fúj. A környék kisebb utcáit járom, amelyekben önmagunk előtt mindig olyanoknak látszunk, mintha eltévedtünk volna. Ez jólesik, habár más helyzetben, egy álombeliben, azt mondanám erre a színtérre, hogy rém-álomszerű, és hogy más rendeltetése nincs, mint hogy egy lehetséges világvége igazi helye legyen. A félhomályban gyalogolva semmire sem gondolok. Az ilyen idő és hely a történet nélküli időre és helyre hasonlíthat. Mintha valami történe, fenyegetően sűrűltene, valami, ami elbeszélhetetlen, így hát úgyszólván nem is történik, és nem tölti ki a világot. Az utolsó pohár nem üres, tele van, és bármennyire is töltögetjük, semmi sem folyik bele. Egyik ilyen reggelen az a keleti tanító jutott eszembe, akihez egy tanult professzor érkezett, hogy a bölcsességről kérdezze. A tanító csészét tett a látogató elé, teát töltött bele, és akkor is csak töltötte, amikor a csésze már telve volt. „Szí-nültig van, egy csepp sem fér már bele!” – kiáltott fel a vendég. A házigazda ekkor azt válaszolta neki, hogy ha a bölcsességbe szeretne kóstolni, előbb ki kell ürítenie a csészét, hiszen a professzor olyan, mint a teli csésze.

Csak a művészet képes arra, hogy telítsen vagy ürítsen bennünket, és így tanítson a világ felfoghatatlan dolgaira. Az idő és a hely pedig történetek nélkül és minden más emberi művészet nélkül szörnyű lenne. Így képzelhető el a pokol. Sokszor ilyennek is tapasztaltuk a történelem folyamán.

Közben már virrad, sötét gondolataim a történetek nélküli időről, a kialakatlanság e szurokszerű üledékei, eltűnnek a csésze aljáról, amely illatosabb és édesebb teát kíván.

Egyre inkább bízom benne, hogy most majd elindul a történet, minden összefonódik, és megszólal körülöttem.

A történetből mégsem lett semmi, de már sivár csend sem uralkodott. Itt volt a suttogás, a csendesedő szélsüvítés közepette, annak ígérete, hogy még nem mondatott el minden az elbeszélésről való nemtudásunkról. Egyre hangosabb lett a suttogás, és hazafelé menet kételyek merültek fel bennem az elbeszélésnek az írásban való részvételéről és a köztük lévő különbségekről.

Mesélünk valakinek. A történeteket megjegyzik, továbbadják, és átmesélik. S egyetlen történet sem azonos önmagával. Pillanatról pillanatra, helyről helyre változik, sőt elbeszélőnként és hallgatónként is. Minden történet önnön változatainak összessége, és minden változat, mivel egyet sem kell eredetinek nyilvánítanunk, így eredeti nincs is, voltaképpen egy új történet. Önmaga történelme. Ezerféleképpen elmesélhető, ám nyelvünk teljessége sem elég ahhoz, hogy elmondja, így aztán némely változatába bevonja tehetlenségünket és hallgatásunkat, melyek ekkor hallatlan szavakká lesznek. Történet minden, ami az, és az örökkévalóságban az lehet.

Történetet írni azonban metszést jelent. Megszakítjuk a történelmet mint elbeszélést, az elbeszélést mint történelmet, és az elbeszélést alkotás-ként emeljük trónra. Kétségek közt, töprengéseimben támasz nélkül, a kisujjamból szopom őket. De benne is vér van. Az írás is így merít a mesélésből. Olykor-olykor utánozza azt, de az írás akkor is alkotás, csinálás marad, a nyelv megállapodása és annak átfordulása egy másik oldalra. Nem kell feltétlenül valakinek írunk a történetet. Önmagáért is írhatjuk. Ezért csodálatos módon mindenkihez szól, a jelenlévőkhöz és a távollévőkhöz is, önmagához, ma élőkhez és azokhoz, akik holnap lesznek. Írom, és ismételten visszatérek hozzá, hogy írjam, mert mást nem tehetek. Olyan helyzetekből adódik mindig, amikor nincs más választásom. Ezek azok a helyzetek, amikor képtelenek vagyunk választani, amikor egyetlen döntést sem tudunk meghozni, és más sem dönthet helyettünk. A történet egyszerűen elém kerül, és hogy megőrizzem a szabadságom, azt a valószínűtlent, amely megfosztott a választástól, be kell lépnem a történetbe, és ki kell tartanom benne a végéig, vagy az életemnek a végéig. Az életben ezek a helyzetek sokfélék. Hol komikusak, hol kínosak. Esetemben, minél idősebb vagyok, annál fájdalmasabbak.

Nem panaszkodom. Eszemben sincs ezt tenni. Csak az elbeszélői énemnek az eredetét próbálom kideríteni. Emlékszem Sípos Mihály bácsira, a második szomszédunkra, akinek gyermekkoromban tíz paráért hordtam az utcai kútból a tiszta vizet, s aki az opovói kolostorban való szerzeteskedésének idejéből megannyi más dolog között a szerzetesekkel megessett kedvenc történetét is elmesélte. Volt egy kolostor, amelyben a szerzetesek hallgatási fogadalmat tettek, azzal, hogy mindegyiküknek joga volt minden tíz év után két szót kimondania. Az első tíz év után a zárdafőnök odament az egyik szerzeteshez, és megkérdezte tőle, melyik két szót mondaná. „Ágy... kemény...” – mondta a szerzetes. A következő tíz év is elmúlt, a zárdafőnök ismét meg-

kérdezte a szerzetest. „Étel... semmilyen...” – válaszolt a szerzetes. A harmadik évtized után a szerzetes ismét megszólalhatott, és kimondta a két szót: „Kész... Elmegyek...” Mire a zárdafőnök: „Értem, hogy miért, hiszen más sem teszel, mint folyton csak panaszkodsz.”

Mondom, nem panaszkodom, kitarok a mesélésben, hallgatagon, írogatva, hiszen ez az egyetlen szabadságom azokban a helyzetekben, amikor nincs más választásom, és amelyekben a leginkább megtudhatjuk, hogy milyenek vagyunk, és kik is vagyunk valójában.

Novák Mihály: Megnyílnak a határok